

Geachte heer/mevrouw,

Zoals u bekend zal zijn moet bij verkiezingen in geheel Nederland voorlopig met stembiljetten worden gestemd. In deze brief geven wij aan wat de aanleiding daarvoor is geweest en wat de gevolgen daarvan zijn voor de organisatie van verkiezingen in de gemeente Groningen.

Aanleiding

Sinds 1994 maakten we in onze gemeente voor verkiezingen en referenda gebruik van stemmachines, meestal stemcomputers genoemd. Voor de Tweede Kamerverkiezing van 22 november 2006 was er door de acties van de stichting 'wij vertrouwen stemcomputers niet' de nodige ophef over de betrouwbaarheid van het elektronisch stemmen. De vraag is gerezen of bij deze methode van stemmen voldoende gewaarborgd is dat de stemmen die door kiezers worden uitgebracht, dienovereenkomstig worden geregistreerd en geteld en of het stemgeheim is gewaarborgd.

De minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft daarop een tweetal externe commissies ingesteld, te weten de Commissie Besluitvorming Stemmachines en de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces.

Rapporten commissies

Het rapport van de Commissie Besluitvorming Stemmachines 'Stemmachines een verweesd dossier' is 16 april 2007 uitgebracht. Een belangrijke conclusie van dit rapport was dat het onderwerp stemmachines, een relevant onderdeel in het verkiezingsproces, binnen het ministerie van BZK niet de aandacht heeft gekregen die het verdiende. De maatregelen die met het oog op de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 en de provinciale statenverkiezingen in 2007 werden getroffen, beoordeelde de commissie als adequaat.

Op 27 september 2007 heeft de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces onder leiding van minister van staat Korthals Altes zijn adviesrapport 'Stemmen met vertrouwen' uitgebracht. De adviescommissie vindt dat in heel Nederland in het stemlokaal op dezelfde manier moet worden gestemd. Het stemmen met papieren stembiljetten in het stemlokaal heeft gezien vanuit de waarborgen van transparantie en controleerbaarheid daarbij de voorkeur. Stembiljetten kunnen met een stemprinter worden geprint, waarna ze in de stembus worden gedeponneerd. Vanwege de foutgevoeligheid van het handmatig tellen van papieren stembiljetten wordt voorgesteld de stembiljetten elektronisch te tellen.

Stand van zaken na de adviesrapporten

Staatssecretaris Bijleveld heeft een Expertgroep Nieuwe Stemtechnologie in het Stemlokaal ingesteld. Deze expertgroep is op 4 januari 2008 begonnen en werkt de technische realisatie van stemmen in het stemlokaal met behulp van stemprinter en stemmenteller verder uit en zal op basis van haar bevindingen over de haalbaarheid van deze manier van stemmen adviseren. Ook stelt de expertgroep de eisen op waaraan stemprinter en stemmenteller zouden moeten voldoen.

Het kabinet heeft in zijn brief van 23 november jl. aan de Tweede Kamer aangegeven dat de hoofdlijnen van het rapport 'Stemmen met vertrouwen' van de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces worden overgenomen. In principe wil het kabinet gaan stemmen in het stemlokaal met behulp van stemprinter en stemmenteller. Het kabinet verwacht rond 1 mei 2008 een besluit te kunnen nemen of de nieuwe wijze van stemmen uitvoerbaar is en dus ingevoerd kan worden.

Op 30 januari jl. heeft de Vaste (kamer-)commissie voor BZK vergaderd over de inrichting van het verkiezingsproces. De staatsecretaris van BZK heeft in dit overleg aangegeven dat in ieder geval tot en met de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2009 met stembiljetten wordt gestemd. Ook bleek dat het nog niet zeker is of, en zo ja wanneer, volgens het concept van de adviescommissie Korthals Altes zal worden gestemd.

Niet meer gebruik van stemcomputers!

Na de verschijning van het adviesrapport 'Stemmen met vertrouwen' heeft de staatssecretaris van BZK de ministeriele regeling die het gebruik van stemcomputers mogelijk maakte, ingetrokken. Wij betreuren het dat elektronisch stemmen daardoor niet meer mogelijk is. Gevolg van het besluit is dat nu in geheel Nederland alleen nog maar met stembiljetten kan worden gestemd.

Gevolgen veranderde stemmethode voor gemeentelijke organisatie verkiezingen

De meeste gemeenten - waaronder de onze - moeten nu gaan regelen dat er weer met stembiljetten wordt gestemd. Dat heeft de nodige materiele, logistieke, personele en financiële gevolgen. Ook zijn er nog wijzigingen in de regelgeving die gevolgen hebben voor de werkzaamheden bij verkiezingen. Kiezers en stembureauleden zullen goed moeten worden geïnformeerd over deze wijzigingen.

Hierna gaan we kort in op enkele belangrijke gevolgen van deze wijzigingen.

- **Stemdistricten en stemlokalen**

Door het gebruik van stemcomputers verliep het stemmen sneller en konden voor hetzelfde stemdistrict meer kiezers worden opgeroepen. Het aantal stemlokalen werd daarom in het verleden met meer dan een kwart teruggebracht. Bij de laatstgehouden verkiezingen werden 100 stemlokalen gebruikt. Nu weer met stembiljetten wordt gestemd, zijn meer stemdistricten en stemlokalen nodig. De voorlopige schatting is dat er nu 125 tot 130 stemlokalen nodig zullen zijn. Het vinden van geschikte lokalen is de laatste jaren steeds problematischer geworden, o.a. doordat er minder openbare gebouwen beschikbaar zijn. Wij inventariseren nu de beschikbaarheid van de gebouwen die wij bij voorgaande verkiezingen gebruikten. Daarbij vragen we ook of het mogelijk is een tweede stembureau in hetzelfde gebouw te vestigen. Ook wordt onderzocht, in welke gebouwen we eventueel 'nieuwe' stembureaus kunnen vestigen.

Een mogelijkheid is ook om extra stemlokalen te vestigen op locaties, waarvoor geen stemdistrict met kiezers is vastgesteld. Daarvoor komen in aanmerking locaties waar veel kiezers komen, zoals de Rijksuniversiteit, de Hanze Hogeschool, de Openbare Bibliotheek, het Centraal Station en het Universitair Medisch Centrum Groningen. Het is niet waarschijnlijk dat al deze potentiële kiezers tijdig hun oproepingskaart in een kiezerspas hebben omgezet. Het zou daarom wenselijk zijn dat we in de gemeente Groningen niet met oproepingskaarten maar met stempassen gaan stemmen (zie ook hierna bij Wijziging regelgeving en Stemmen met de stempas?).

- **Materiaal**

De inrichting van een stemlokaal was met stemcomputers zeer eenvoudig. Voor de komende verkiezingen zullen wij de nodige stembenodigdheden die wij nu niet (meer) hebben, moeten aanschaffen. Het betreft dan vooral stemhokjes en stembussen. Daarvoor is extra werkruimte en opslagruimte nodig. Met de bestaande ruimten bij de Dienst Informatie en Administratie (DIA) en de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken (RO/EZ) kan niet in die behoefte worden voorzien.

Ook is er meer drukwerk nodig, o.a. stembiljetten en meer uitgebreide processen-verbaal. Daarnaast moet er materiaal worden aangeschaft voor het transport van de stembureau benodigdheden naar en van het stembureau.

- Logistiek

De inrichting van stemlokalen wordt verzorgd door de medewerkers van de dienst RO/EZ. Het plaatsen en ophalen van stemhokjes e.d. vergt aanzienlijk meer tijd dan distributie van de stemcomputers. Door de dienst RO/EZ is al aangegeven dat de capaciteitsgrenzen voor deze werkzaamheden zijn bereikt, waardoor een groter beroep op externe dienstverleners zal moeten worden gedaan.

- Personeel

Door gebruik van stemmachines is de personele inzet met ingang van 1994 fors verminderd. Bij stemmen met stembiljetten zijn op het stembureau meer stembureauleden nodig. De stemcomputers hebben een aanzienlijke verlenging van de openingstijden van stembureaus mogelijk gemaakt. Bij handhaving daarvan moet nu de inzet van extra tellers op de stembureaus na sluitingstijd worden overwogen. Alle stembureauleden zullen geïnstrueerd moeten worden. Voor de inrichting van stemlokalen is een grotere personele inzet vanuit RO/EZ nodig. Dat moment zal naar verwachting een stuk later zijn dan waaraan we gewend waren geraakt.

Ook voor de handmatige verwerking van de voorlopige uitslag op de verkiezingsavond en de voorbereiding voor definitieve vaststelling van de uitslag is extra personeel nodig.

- Financiën

De kosten voor het organiseren van een verkiezing nemen toe. Allereerst zijn er de incidentele meerkosten voor de aanschaf van stembussen, stemhokjes enz.; deze worden op € 185.000 geraamd. Daarnaast is € 145.000 aan structurele meerkosten geraamd; het betreft dan vooral de toegenomen vergoedingen voor huur, extra personele inzet (stembureaus, DIA, RO/EZ) en drukwerk.

Hoe hoog de vergoeding is die door het ministerie van BZK zal worden betaald, is afhankelijk van de uitkomsten van de onderhandelingen die de VNG namens de gemeenten met het ministerie voert.

Wijziging regelgeving

Geadviseerd is om de Kieswet op verschillende onderdelen aan te passen. Het betreft dan ieder geval de invoering van de legitimatieplicht in het stemlokaal en het overleggen van een kopie van het legitimatiebewijs van de volmachtgever bij de onderhandse volmacht. Waarschijnlijk vinden deze aanpassingen niet meer voor de Europese verkiezingen plaats.

Bij de statenverkiezingen van 2007 werd in 329 van de 443 gemeenten bij wijze van experiment met een stempas gestemd. De stempas maakt het voor de kiezer mogelijk om zelf te bepalen in welk stemlokaal in de gemeente hij de stem uitbrengt.

Het is de bedoeling dat de stempas landelijk wordt ingevoerd. Voor de komende verkiezing zal dit nog niet gebeuren. De mogelijkheid tot gebruik van de stempas is er wel; hiervoor is de Experimentenwet Kiezen op Afstand verlengd.

Stemmen met de stempas?

In Groningen stemden we nog niet met de stempas. Gelet op de ontwikkelingen lijkt het een goed moment om nu - vooruitlopend op de definitieve invoering van de stempas - bij de komende verkiezing ook in Groningen de stempas in te voeren. Het is dan ook mogelijk om extra stemlokalen zonder bijbehorende stemdistricten aan te wijzen. De kiezers kunnen daar stemmen zonder verdere tussenkomst van de gemeente. Dat kan de werkzaamheden op het stembureau vergemakkelijken en kan de administratieve last in de voorbereiding doen afnemen. Hiervan wordt het niet echt goedkoper, omdat de vaste kosten niet substantieel wijzigen. Voordeel voor de kiezer is dat hij zelf kan bepalen in welk stemlokaal hij gaat stemmen en dat onderhandse volmachten binnen de gehele gemeente mogelijk zijn.

Nadeel van de stempas is dat kiezers die op de dag van de stemming hun stempas kwijt zijn, niet kunnen stemmen.

Wij willen u binnenkort voorstellen om deel te nemen aan het experiment Stemmen in een Willekeurig Stemlokaal, waardoor het stemmen met een stempas mogelijk wordt gemaakt. Daarbij zullen wij ook uitgebreider ingaan op de voor- en nadelen van de stempas.

Samengevat

Voorlopig moeten we met stembiljetten stemmen. Deze verplichte wijziging heeft de nodige gevolgen voor de organisatie van de verkiezingen. Ook de kiezers worden geconfronteerd met wijzigingen in het verkiezingsproces. Wij hopen u zo voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders
van Groningen,

De burgemeester,

De secretaris,